

УДК 338.439:637.12/.14(477)(045)

В. М. Лисюк,

д. е. н., професор, головний науковий співробітник

відділу ринкових механізмів та структур,

ДУ "Інститут ринку і економіко-екологічних досліджень НАН України"

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8766-4325>

Н. І. Носова,

провідний інженер відділу ринкових механізмів та структур,

ДУ "Інститут ринку і економіко-екологічних досліджень НАН України"

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0008-4830-0009>

І. М. Секіро,

аспірант відділу ринкових механізмів та структур

ДУ "Інститут ринку і економіко-екологічних досліджень НАН України"

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0008-2434-6555>

DOI: 10.32702/2306-6792.2025.11.78

РОЗВИТОК ІНТЕГРОВАНИХ РИНКІВ МОЛОКА І МОЛОЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ В УКРАЇНІ

V. Lysyuk,

Doctor of Economic Sciences, Professor, Chief Researcher of the Department of Market Mechanisms and Structures, State Institution "Institute of Market and Economic and Ecological Research of the National Academy of Sciences of Ukraine"

N. Nosova,

Leading Engineer of the Department of Market Mechanisms and Structures, State Institution "Institute of Market and Economic and Ecological Research of the National Academy of Sciences of Ukraine"

I. Sekiro,

Postgraduate Student of the Department of Market Mechanisms and Structures,

Institution "Institute of Market and Economic and Ecological Research of the National Academy of Sciences of Ukraine"

DEVELOPMENT OF INTEGRATED MILK AND DAIRY MARKETS IN UKRAINE

У статті викладені матеріали досліджень ринку молока і молочної продукції, товари якого займають чималу частину раціону, особливо якщо це стосується харчування дітей, для яких ці види продукції у структурі харчування є найважливіші. Падіння ринків молока і молочної продукції викликає занепокоєння не тільки у авторів статті, а й у суспільства і вирішення проблеми їх відродження в країні є надзвичайно актуальним.

У викладених дослідженнях, що наведені у статті, визначені негативні процеси, що відбувались у сільському господарстві і причини, що призвели до руйнування крупнотованих молочних ферм з поголів'ям більше як 500 одиниць з подальшою втратою чисельності поголів'я корів як сировинного ресурсу для виробництва молока-сировини. На жаль, держава не змогла зупинити процес різкого і постійного зменшення загального поголів'я корів, а відтак обсягів надоїв молока-сировини, і, відповідно — виробництва молочної продукції.

Визначено, що необхідні і реальні позитивні зрушення на ринку молочної продукції, сьогодні необхідно починати з його сировинного сектора, тобто з застосування інтеграційних механізмів, які могли б об'єднати малі молочні фермерські господарства.

Показано, що це надало б їм можливість придбавати необхідне обладнання для ферм, концентрувати ресурси на придбанні кормів за оптовими цінами, а також формувати ефективну логістику збуту, у деяких випадках такі кооперативні об'єднання могли б налагоджувати власну переробку.

Отримані в результаті досліджень висновки зосереджують увагу, по-перше, на активізації та спрямуванні державної регуляторної політики на реальні заходи, які б передбачали підвищення інтересів мілких власників корів (домогосподарств) до об'єднання у більш продуктивні кооперативи.

Крім того, прогнозується значний ефект при концентрації виробничих ресурсів у сировинному фермерському секторі задля створення ефективних крупнотованих виробництв молока-сировини. Це також створює умови для формування ефективної логістики інтегрованих таким чином ринків молока і молочної продукції шляхом налагодження стабільних товарогрошових обмінних відносин (операцій) між сировинними виробниками — фермерами і переробниками — молзаводами.

The article presents research materials on the market of milk and dairy products, whose products occupy a significant part, especially when it comes to the nutrition of children, for whom these types of products are the most important in the nutritional structure. The decline in the markets for milk and dairy products is a matter of concern not only for the authors of the article, but also for society, and solving the problem of their revival in the country is extremely important.

The research presented in the article identifies the negative processes that took place in agriculture and the reasons that led to the destruction of large-scale dairy farms with more than 500 cattle with a subsequent loss of cows as a raw material resource for raw milk production. Unfortunately, the state has failed to stop the process of sharp and constant decline in the total number of dairy cows, and thus in the volume of raw milk yields and, consequently, in dairy production.

It has been determined that the necessary and real positive changes in the dairy market today must begin with its raw material sector, that is, with the use of integration mechanisms that could unite small dairy farms into production farms.

It is shown that this would enable them to purchase the necessary equipment for farms, concentrate resources on the purchase of feed at wholesale prices, and form efficient sales logistics; in some cases, such cooperative associations could establish their own processing.

The conclusions drawn from the research focus, first, on intensifying and directing state regulatory policy towards real measures that would increase the interests of small cow owners (households) to organize into more productive cooperatives.

In addition, a significant effect is expected from concentrating production resources in the raw milk farming sector to create efficient large-scale raw milk production. This also creates conditions for the formation of effective logistics of the milk and dairy products markets thus integrated by establishing stable commodity-money exchange relations (transactions) between raw material producers — farmers and processors — dairies.

Ключові слова: ринок молока, ринок молочної продукції, інтегрований ринок, продовольча безпека, переробний сектор, економічний механізм.

Key words: milk market, dairy market, integrated market, food security, processing sector, economic mechanism.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

На сучасному етапі виробництво молока й молочних продуктів в Україні носить гостро соціальний характер, що характеризується незадоволеним попитом населення якісною молочною продукцією в обсягах, що відповідали б забезпеченням медичним нормам. За останній період обсяг виробництва молока й молочних продуктів у розрахунку на одну людину на рік скоротився до 254,3 кг, не дивлячись на скорочення населення. У той же час, за даними Київського НДІ гігієни харчування, медична норма споживання молочних продуктів на душу населення має складати 390 кг на одну людину на рік [1]. У підсумку, наприклад, у Одеській області дисбаланс між фактичною й "медичною" споживчою ємністю молочного ринку ще збільшився.

Суттєве відставання від "медичної" норми споживання молочних продуктів багато в чому зумовлено руйнуванням сировинної бази молочної промисловості, що спричинило дефіцит молочної сировини, і, як наслідок, — обмеження у обсягах виробництва й реалізації готової молочної продукції.

У деяких фахівців-аграріїв до теперішнього часу склалась спільна думка про шляхи відновлення сировинної бази. Основним напрямком повинна стати стратегія інтенсифікації виробництва молока на основі розвитку сучасних форм концентрації й спеціалізації тваринництва у поєднанні із заходами, спрямованими на збільшення продуктивності молочного стада. Таке стратегічне значення шляхів відродження молочного тваринництва повністю співпадає з розробленим вченими-аграріями країни проектом Національної доктрини продовольчої безпеки країни. У цій доктрині одним з основних напрямків економічної полі-

Таблиця 1. Тенденції на ринку молока у 2000–2022 роках в Україні

Показники	Роки								
	2000	2005	2010	2015	2017	2019	2020	2021	2022
Поголів'я корів, тис. голів	4958,3	3635,1	2631,2	2166,6	2017,8	1788,5	1673	1544	1330
Виробництво молока, пропозиція, тис. т	12658	13714	11249	10615	10281	9663	9264	8714	7667
Споживання молока (попит), тис. т	9789	10625	9470	8995	8496	8428	8430	8337	8031
Імпорт молока, тис. т	50	112	273	78	132	337	691	369	384
Співвідношення попит/пропозиція, %	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8	0,9	0,9	1,0	1,0

Джерело: складено за даними [10].

тики визначено "... створення нових технологій глибокої та комплексної переробки продовольчої сировини, способів зберігання та транспортування сільськогосподарської та рибної продукції" [2]. На жаль, цю доктрину не реалізовано.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Аналізу стану ринку молока і молочної продукції у країні постійно присвячують увагу дослідники. Вони у своїх публікаціях застосовують різні дослідницькі механізми щодо аналізу функціонування всіх господарюючих суб'єктів цього ринку, фіксують їх сучасний стан та шукають перспективи їх подальшого розвитку. Слід відмітити, що дослідження як на початку сторіччя, так і у останні передвоєнні роки продовжують фіксувати негативні тенденції — падіння ринку молока, скорочення обсягів виробництва молочної продукції та чисельності молочного стада. Наразі кардинальних позитивних змін у молочній сфері, незважаючи на прийняття ряду законодавчих актів, не спостерігається й досі.

Як у даних публікаціях, так і у останні роки більшість авторів, що присвячують свої дослідження ринку молока й молочної продукції, йдуть традиційним шляхом, серед них відомі фахівці: Величко А.Є. [3], Радько В.І. [1], Ульяновченко О.В. [2], Нікішина О.В. [4], Соколюк К.Ю. [5], Линецька Я. [6], Жупінас О. [7], Ніколюк О.В. [8], Джеджула В.В. [9] та ін.

Враховуючи ринковий статус національної економіки, і, відповідно, її ринкову структуру, у тому складі ринків молочної продукції, слід зауважити, що більшість вищезазначених і інших авторів ігнорують цей факт у своїх дослідженнях та рекомендаціях. Тобто розглядають лише окремі, на їх погляд найважливіші проблеми, пропускаючи весь відтворювальний цикл логістичного ланцюга ринку молочної продукції.

Таке ж методологічне упущення припускають державні регуляторні органи, що не зас-

тосували необхідні механізми укрупнення виробників молока-сировини, тобто створення стійких ефективних кооперативів виробничого типу. Це б надало останнім можливість значно підвищити ефективність та обсяги виробництва.

Крім того, у попередніх публікаціях недостатньо уваги приділяється внутрішньоринковим інтеграційним механізмам як засобам укріплення та гармонізації відносин між господарюючими суб'єктами логістичного ланцюга ринку молочної продукції — молочними фермами та потужними переробними молочними сирзаводами.

Особливу увагу привертає те, що дослідження діяльності господарюючих суб'єктів молочного ринку у своїй основі і рекомендаціях мають бізнесовий підтекст і не зовсім консолідуються з необхідністю державної підтримки його слабких ланок, тобто з державною стратегією продовольчої безпеки.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Для реалізації мети відродження ринків молока і молочної продукції автори передбачають вирішити наступні завдання: визначити чинники, що призвели до скорочення ринку молока та погіршення якості молочної продукції, а також визначити шляхи та механізми його відродження.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Проблема інтенсифікації виробництва молока в Україні, у першу чергу, обумовлена різким відставанням у надоях молока від провідних закордонних країн. Так, середні надої молока, наприклад, по Одеській області на фоні скорочення поголів'я більше ніж у три рази поступається цьому показнику таких розвинених молочних країн, як Голландія, Швеція, Німеччина, Франція та ін., де середні надої сягають 9000 літрів на одну корову на рік, а денні надої досягають 20 літрів. Автори вважають, що значний резерв у зростанні надоїв молока закладений у становленні ефективних ринкових механізмів у процесі виробничого руху молочної продукції від виробника сировини і її переробки до кінцевого споживача.

Основні тенденції розвитку ринку молока та молочної продукції, які прослідковуються при аналізі динаміки ринкових показників наведені в таблиці 1.

Отже, аналізуючи таблицю 1, ми відзначаємо, що поголів'я корів з 2000 по 2023 роки зменшилось більш як у три рази, а обсяги виробництва — майже у 1,5 рази, але темпи падіння споживання показують всього 1,2 рази. Ці ніби то нелогічні розбіжності, з одного боку, пояснюються імпортом покриття дефіциту на ринку, а з іншого, — значним зменшенням чисельності населення за цей період, що дозволило уникнути катастрофічного падіння рівня споживання молочної продукції та вирівняти баланс попиту-пропозиції на ринку. Я. Лінецька підтверджує, що загальний обсяг виробленого молока-сировини в Україні у 2021 році скоротився майже на 6% до 8,719 млн т. [6].

Якщо розглядати виробництво сирого молока за категоріями господарств, то офіційна статистика наводить наступні дані у таблиці 2.

Причому більшість молока виробляється господарствами населення. Його частка у загальній кількості виробленого молока сягає майже 70%. Так, у 2021 р. господарства населення виробили 5968,7 тис. т молока, що на 8,2% менше, ніж у 2020 році. А сільськогосподарські підприємства виробили у 2021 році 2750,4 тис. т молока, що на 0,4% менше, ніж у 2020 році.

Безумовно, зменшення поголів'я корів безпосередньо впливає на загальні обсяги виробництва молока. Так, за даними Державної служби статистики в Україні в 2023 році господарствами усіх категорій було вироблено 7430 тис. тонн молока-сировини, що на 4,4% менше порівняно з минулорічним періодом. Зазначимо, що у 2023 році сільськогосподарські підприємства значно збільшили обсяги надоїв молока і за останні десять років забезпечили найвищий рівень його виробництва — 2810 тис. тонн. Господарства населення були більш чутливими та менш гнучкими до умов сьогодення, особливо це стосується як цінових коливань на корми, так і проблем зі збутом. Виникає також проблема через скорочення пасовищ. Тому, як зазначалося раніше, внаслідок зменшення поголів'я худоби у даній категорії господарств триває невпинна тенденція до скорочення обсягів виробництва молока. У 2023 р. вони виробили 4621 тис. тонн що на 9,8% менше ніж у

Таблиця 2. Динаміка виробництва молока за категоріями господарств

Показник	1990	2000	2010	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Усі категорії господарств									
Поголів'я корів, тис. голів	8378	4958	2631	2018	1919	1789	1673	1544	1353
Виробництво молока, тис. тонн	24508	12658	11248	10064	9663	9264	8714	7768	7430
Сільськогосподарські підприємства									
Поголів'я корів, тис. голів	6192	1851	589	466,6	467,8	438,6	423,9	424,6	394,2
Виробництво молока, тис. тонн	18634	3669	2217	2756	2729	2761	2768	2644	2810
Питома вага підприємств у виробництві молока, %	76,0	29,0	19,7	27,4	28,2	29,8	31,8	34,0	37,8
Господарства населення									
Поголів'я корів, тис. голів	2187	3107	2042	1551	1452	1350	1249	1119	959
Виробництво молока, тис. тонн	5874	8989	9031	7309	6935	6502	5946	5124	4621
Питома вага підприємств у виробництві молока, %	24,0	71,0	80,3	72,6	71,8	70,2	68,2	66,0	62,2

Джерело: сформовано за даними [10].

2022 р. і на 48,8% менше ніж у 2010 р., коли спостерігалися найбільші обсяги його виробництва.

Продовжує знижуватися і частка молока від господарств населення через зростання вимог до якості та безпечності молока, що надходить від них на промислову переробку. Ця проблема пов'язана з низьким рівнем технологічної забезпеченості мілких домашніх господарств (доїльними апаратами, холодильними ємностями тощо), а також з невирішеністю завдання пересувних лабораторій якості.

Найбільша питома вага господарств населення у загальному виробництві молока спостерігалася у 2010 р. — 80,3%, і тому у 2023 р. вона знизилася до 62,2%.

Асоціація виробників молока визначає, що у 1990 році в Україні працювало 643 молокозаводи, а у 2022 р. їх залишилось 140, а з них реально працювало 111 [7]. З початком воєнних дій молочна переробка втратила на окупованих територіях ще 38 підприємств, у результаті залишилось 73 працюючих. І тому загальна переробна спроможність підприємств, які залишились, становить 4,9 млн т сировини. Тобто, навіть ці підприємства недовантажені сировиною. Сьогодні це виростає у значну економічну проблему, оскільки експлуатаційні витрати підприємств на одиницю виробленої продукції значно перевищили попередні показники, розраховані при їх повній завантаженості.

До цього додається ще й логістичний аспект. Якщо ферма виробляє 15—20 т молока, пере-

робник готовий їхати по сировину за 300—500 км. Але ж у нас є і невеликі виробники молока, у яких не визначені стабільні шляхи постачання на переробку, або принаймні у яких є можливість якщо не переробляти, то принаймні акумулювати і продавати. Такі підприємства також є, їх багато. Але часто виникають певні колізії.

Для підтвердження цих висновків наведемо приклад діяльності нещодавно відомої компанії "Ласуня", що організувала свою діяльність на базі приватизованого високотехнологічного Балтського молокозаводу в Одеській області. Але при приватизації цього підприємства інвестори припустили помилку — не зберегли у районі неподалік заводу великі молочні ферми зі значним поголів'ям корів, які були створені для забезпечення за вигідною логістикою постачання молока-сировини підприємству.

Для підтримки подальшої діяльності інвестори змушені були нести великі витрати щодо налагодження логістики постачання сировини, зокрема, на придбання значної кількості молоковозів, пошук та збирання молока-сировини на переробку у мілких господарств по трьох прилеглих районах. До цих непередбачених логістичних витрат додалися проблеми якості сировини і збереження її придатності до переробки, особливо у літню спеку. Все це спричинило банкрутство компанії і її зникнення з ринку.

Існують і багато інших проблем як інституціонального, так і методологічного характеру, що спричинили значну втрату позиції України у світовому рейтингу ринку молока (більше як на 20 пунктів).

Автори, що аналізують цей ринок, у більшості визначають у якості причин його падіння зменшення поголів'я корів та відсутність належної державної підтримки цього сектору. Але на нашу думку те, що вони визначають? не причина, а наслідки невірно вибраної стратегії організації цього важливого сектору економіки, яка з самого початку мала б базуватись на збереженні крупнотоварного виробництва. З часом виправлення цієї помилки буде коштувати державі значних витрат і регуляторних зусиль.

Тим більше сьогодні, зі значними державними боргами і дефіцитом регуляторних ресурсів, очікувати необхідну державну допомогу марно. Повоєнне відродження всієї економіки держави, і, зокрема, нашого ринку — процес не миттєвий і теж потребує терпіння і розуміння.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Враховуючи ринковий статус національної економіки, слід державним органам управління переорієнтувати систему регулювання ринку цього агропродовольчого сектору на ринкові рейки. Це означає, що національну стратегію відновлення і розвитку ринку молока і молочної продукції слід спрямувати на створення сприятливих умов не тільки для окремих суб'єктів молочного ринку, а й на гармонізацію взаємовідносин всіх господарюючих суб'єктів ринку: виробників молока-сировини, переробників і обслуговуючих їх постачальників, зокрема, кормів для ферм, обладнання та інших чисельних послуг, у тому складі ветеринарних, контролю якості тощо.

Державі потрібно витратити значні зусилля на укрупнення молочних ферм, що постачають молоко-сировину на переробку, зокрема, це можливо зробити із застосуванням інтеграційних механізмів, а саме — об'єднання малих виробників у кооперативи. А для цього необхідно врахувати і забезпечити економічні та майнові інтереси приватних власників корів та провести досить активну політику їх зацікавленості у такому об'єднанні. Крім того, слід звернути увагу на інтеграційні механізми вертикальної інтеграції між виробниками сировини та її переробниками — молзаводами.

Таким чином, можливо створити інтегровані ринкові структури зі стійкими взаємозв'язками між їх господарюючими суб'єктами та гарантованою системою їх ресурсного забезпечення. Це дозволить сконцентрувати ресурси та створить потужну базу подальшого розвитку.

Література:

1. Радько В.І. Тенденції розвитку виробництва молока в Україні. Економіка АПК. 2010. № 1. С. 24—28.
2. Ульянченко О.В. Дотаційний механізм у системі конкурентоспроможності виробництва молока в Україні. Економіка АПК. 2011. № 9. С. 10—19.
3. Величко А.Є. Кухарук Р.М., Маслова І.В., Пухлякова М.В. Стан та перспективи розвитку ринку молока та молочних продуктів України. Агросвіт. 2021. № 16. С. 62—68. DOI: 10.32702/2306-6792.2021.16.62 <http://www.agrosvit.info/?op=1&z=3480&i=7>
4. Nikishyna O.V., Chebotarova N. Y. Trends and organizational and economic ensuring resilience of functioning of the market dairy

products of Ukraine in the war and post-war period. *Economic Innovations*. 2024. 26. 4 (93). P. 126—140. [https://doi.org/10.31520/ei.2024.26.-4\(93\).126-140](https://doi.org/10.31520/ei.2024.26.-4(93).126-140).

5. Соколюк К. Вдосконалення організаційно-економічного механізму функціонування українського ринку молока та молочних продуктів в умовах війни. *Економічні інновації*. 2024. 26 (3 (92)), 104—115. doi:[https://doi.org/10.31520/ei.2024.26.3\(92\).104-115](https://doi.org/10.31520/ei.2024.26.3(92).104-115).

6. Лінецька Я. Динаміка виробництва молока у 2021: головний вал молока забезпечують МТФ. 21.01.2022. URL: <https://avm-ua.org/uk/post/virobnictvo-moloka-u-2021-skorotilosa-na-59-golovnij-val-moloka-zabezpecuut-mtf>

7. Жупінас О. Національна молочна галузь має стати передовою і технологічною, і для цього насправді є можливість. Асоціація виробників молока. 20.01.2023. URL: <https://avm-ua.org/uk/post/nacionalna-molocna-galuz-mae-stati-peredovou-i-tehnologicnou-i-dla-cogo-naspravdi-e-mozlivist>

8. Лисюк В.М., Ніколюк О.В. Механізми стратегічного управління розвитком ринку молока в Україні. *Економічні інновації*. 2022. 24.1 (82). С. 77—85. [https://doi.org/10.31520/ei.2022.24.3\(84\).77-85](https://doi.org/10.31520/ei.2022.24.3(84).77-85).

9. Дзеджула В.В., Єпіфанова І.Ю., Гладка Д.О. Ринок молочної галузі: стан та тенденції розвитку. *Економіка і суспільство*. Вип. 18. 2018. С. 382—388. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2018-18-53>

10. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>

References:

1. Radko V.I., (2010), "Trends in the development of milk production in Ukraine", *Economics of the Agricultural Industry*, vol. 1, pp. 24—28.

2. Ulyanchenko, O.V. (2011), "Subsidy mechanism in the system of competitiveness of milk production in Ukraine", *Economics of the Agricultural Industry*, vol. 9, pp. 10—19.

3. Velichko, A.E. Kuharuk, R.M., Maslova, I.V. & Pukhlyakova, M.V. (2021), "State and prospects for the development of the market of milk and dairy products in Ukraine", *Agrosvit*, vol. 16, pp. 62-68, available at: <http://www.agrosvit.info/?op=1&z=3480&i=7> (Accessed 10 May 2025). <https://doi.org/10.32702/2306-6792.2021.16.62>

4. Nikishyna, O.V. & Chebotarova, N. Y. (2024), "Trends and organizational and economic ensuring resilience of functioning of the market dairy products of Ukraine in the war and post-war period", *Economic Innovations*, vol. 26 (4 (93),

pp. 126—140. [https://doi.org/10.31520/ei.-2024.26.4\(93\).126-140](https://doi.org/10.31520/ei.-2024.26.4(93).126-140)

5. Sokolyuk, K. (2024). "Improving the organizational and economic mechanism of the functioning of the Ukrainian market of milk and dairy products in wartime", *Economic Innovations*, vol. 26 (3 (92)), pp. 104—115. [https://doi.org/10.31520/ei.2024.26.3\(92\).104-115](https://doi.org/10.31520/ei.2024.26.3(92).104-115)

6. Linetska, Ya. (2022), "Dynamics of milk production in 2021: the main shaft of milk is provided by MTF", available at: <https://avm-ua.org/uk/post/virobnictvo-moloka-u-2021-skorotilosa-na-59-golovnij-val-moloka-zabezpecuut-mtf> (Accessed 10 May 2025).

7. Zhupinas, O. (2023), "The national dairy industry should become advanced and technological, and there is actually an opportunity for this", *Milk Producers Association*, available at: <https://avm-ua.org/uk/post/nacionalna-molocna-galuz-mae-stati-peredovou-i-tehnologicnou-i-dla-cogo-naspravdi-e-mozlivist> (Accessed 10 May 2025).

8. Lysyuk, V.M. and Nikolyuk, O.V. (2022), "Mechanisms of strategic management of milk market development in Ukraine", *Economic innovations*, vol. 24 (3 (84)), pp. 77—85. [https://doi.org/10.31520/ei.2022.24.3\(84\).77-85](https://doi.org/10.31520/ei.2022.24.3(84).77-85).

9. Dzhezdzhula, V.V., Epifanova, I.Yu. and Gladka, D.O. (2018), "Dairy market: status and development trends", *Economy and society*, vol. 18, pp. 382—388. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2018-18-53>

10. Official website of the State Statistics Service of Ukraine (2025), available at: <http://www.ukrstat.gov.ua> (Accessed 10 May 2025).

Стаття надійшла до редакції 21.05.2025 р.

<https://nayka.com.ua>

Електронне фахове видання

Ефективна
ЕКОНОМІКА

Виходить 12 разів на рік

Журнал включено до переліку наукових фахових видань України з ЕКОНОМІЧНИХ НАУК (Категорія «Б») Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292

e-mail: economy_2008@ukr.net

 viber: +38 050 3820663